

Рис 4. Інвестиції в основний капітал підприємств промисловості та машинобудування, млн. грн.
Джерело: [9]

Висновки. На основі проведеного дослідження можна окреслити сучасні особливості фінансування інвестиційної та інноваційної діяльності українських машинобудівних компаній, як-от: відчутно зменшилася частка інвестицій підприємств в основний капітал (причиною цього є значний дефіцит обігових коштів у більшості промислових компаній); скорочення капіталовкладень, що призвело до зростання термінів оновлення основних засобів машинобудівного комплексу та відповідного зменшення їх фізичного обсягу; істотне відставання українських машинобудівних компаній у темпах інноваційної активності.

Література

1. Люльов О. В. Формування стратегій розвитку підприємства в умовах незбалансованої економіки : дис... канд. екон. наук : 08.00.04 / О. В. Люльов. – Суми, 2011. – 191 с.
2. Статистичні дані промисловості України [Електронний ресурс] / Державний комітет статистики України. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>
3. Бюлетень Національного банку України. – 2011. – № 2 [Електронний ресурс] / Портал Національного банку України. – Режим доступу : <http://bank.gov.ua/Publication/econom.htm#Бюлетень Національного банку України>
4. Бюлетень Національного банку України. – 2011. – № 7 [Електронний ресурс] / Портал Національного банку України. – Режим доступу : <http://bank.gov.ua/Publication/econom.htm#Бюлетень Національного банку України>
5. Підсумки роботи промисловості України за січень-грудень 2010 року. Експрес-випуск [Електронний ресурс] / Державний комітет статистики України. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>
6. Обсяг реалізованої продукції за основними видами промислової діяльності за січень-грудень 2010 року. Експрес-випуск [Електронний ресурс] / Державний комітет статистики України. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>
7. Колосок С. І. Управління експортноорієнтованим портфелем продуктових інновацій підприємства машинобудування : дис... канд. екон. наук : 08.00.04. – Суми, 2011. – 117 с.
8. Підсумки роботи промисловості за січень-травень 2011 року [Електронний ресурс] / Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. – Режим доступу : http://me.kmu.gov.ua/control/uk/publish/category/main?cat_id= 32843
9. Товажнянський В. Л. Формування антикризового механізму стабілізації та стійкого розвитку машинобудівних підприємств : дис... канд. екон. наук : 08.00.04 / В. Л. Товажнянський. – Харків, 2011. – 296 с.

Стаття надійшла до редакції 3 жовтня 2011 року

Р. А. Кучеренко,
аспірант Національного університету біоресурсів і природокористування України

УДК 338.439.4

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ПЕРЕРОБНИХ ПІДПРИЄМСТВ ПЛОДООВОЧЕВОЇ КОНСЕРВНОЇ ГАЛУЗІ ЧЕРКАСЬКОЇ ОБЛАСТІ НА ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНИХ ЗАСАДАХ

У статті досліджено проблеми, що гальмують прискорений розвиток переробної галузі плодоовочевої консервної продукції у Черкаській області. Проаналізовано сировинний, технічний, інвестиційний, збутовий компоненти та визначено головні перспективні напрями розвитку галузі.

Ключові слова: плодоовочева консервна продукція, врожайність овочів, основні засоби, інноваційна активність, інвестиційне забезпечення, інвестиційний проект, інтеграція виробництва.

Р. А. Кучеренко
ПРОБЛЕМЫ РАЗВИТИЯ ПЕРЕРАБАТЫВАЮЩИХ ПРЕДПРИЯТИЙ ПЛОДООВОЩНОЙ КОНСЕРВНОЙ ОТРАСЛИ ЧЕРКАССКОЙ ОБЛАСТИ НА ИННОВАЦИОННО-ИНВЕСТИЦИОННОЙ ОСНОВЕ

В статье исследованы проблемы, которые препятствуют ускоренному развитию перерабатывающей отрасли плодоовощной консервной продукции в Черкасской области. Проанализированы сырьевой, технической, инвестиционный, сбытовой компоненты и определены главные перспективные направления развития отрасли.

Ключевые слова: плодоовощная консервная продукция, урожайность овощей, основные средства, инновационный проект, инновационная активность, инвестиционное обеспечение, интеграция производства.

R. A. Kucherenko
TO THE QUESTION OF THE DEVELOPMENT OF PROCESSING ENTERPRISES OF FRUIT AND VEGETABLE CANNING PRODUCTS OF THE CHERKASY REGION ON INNOVATIVE INVESTMENT PRINCIPLES

In the article investigational problems which hinder speed-up development of processing industry of fruit and vegetable canning products in Cherkasy area in the article. Raw material are investigated, technical, investment, sale components are analyzed and main perspective directions of the development of industry are determined.

Key words: fruit and vegetable canning products, productivity of green-stuffs, basic fend, innovative project, innovative activity, investment processing, integration of the production.

Постановка проблеми. Проблеми продовольчої безпеки у світі стають дедалі гострішими. Місце України у цій глобальній царині є неоднозначним. З одного боку, національний аграрний сектор має достатній потенціал, аби справляти відчутний вплив на вирішення цієї світової проблеми, з другого – навіть вітчизняний споживчий ринок ще не забезпечено в повному обсязі продовольством власного виробництва.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання розвитку переробних підприємств плодоовочевої продукції досліджували Ганечко Л. О., Доброзорова О. В., Кальченко С. В., Мармуль Л. О., Ручкін О. В. та інші вітчизняні автори.

Ґрунтовні дослідження інноваційно-інвестиційного розвитку підприємств здійснили: іноземні вчені – Й. Ален, В. Г. Говард, П. Друкер, Й. Шумпетер, Б. Санто; українські – Ю. Бажал, В. Геєць, М. Зубець, С. Пирожков та ін.

Щодо питань прискорення розвитку підприємств цієї галузі, то деякі з них потребують більш глибокого дослідження. Зокрема це стосується розробки механізмів забезпечення виробництва достатніми обсягами сировини, оновлення технологій виробництва, пошуку інвестиційних ресурсів для цього оновлення, а також розв'язання проблем збуту консервної продукції.

Мета статті: на основі проведеного аналізу стану переробної галузі плодоовочевої консервної продукції Черкаської області виявити основні фактори, що стримують прискорення розвитку виробництва зазначеної продукції в регіоні, а також запропонувати шляхи обмеження деструктивної дії виявлених факторів.

Основні результати дослідження. Черкащина має сприятливі природно-кліматичні умови для високопродуктивного вирощування овочів. Область розташована у лісостеповій фізико-географічній зоні. Рельєф – хвиляста рівнина, переважають чорноземні ґрунти. Для області характерні помірно-континентальний клімат із м'якою зимою і теплим літом. Середня температура влітку +20°C, узимку -5°C.

Цей сприятливий чинник визначав те, що Радянська Україна у середині 1980-х років виробляла 3,5 млрд. умовних банок плодоовочевих консервів на рік. Реалізація продукції здійснювалася в основному в регіонах Сибіру і Далекого Сходу.

Після розпаду СРСР, навпаки, збільшилися поставки до України імпорتنної плодоовочевої консервації, що вирізнялася кращою конкурентоздатністю.

Із середини 1990-х років на Черкащині, як і в цілому по Україні, у зв'язку із зміною форм власності, використанням сучасніших технологій виробництва плодоовочевої консервної продукції галузь почала нарощувати обсяги виробництва високоякісної продукції, яка стала поширюватися не тільки на внутрішньому, а й на зовнішньому ринках.

Результати виробництва плодоовочевої продукції залежать від впливу цілого комплексу економіко-організаційних чинників: агротехнічних, технологічних, організації управління, маркетингових, інвестиційних тощо.

Деякі автори [1, с. 1258–1259] виокремлюють такі основні проблеми галузі:

- незначна кількість і нерозвиненість господарств, спеціалізованих на постійному вирощуванні тих чи інших видів плодоовочевої продукції;
- нерозвинута заготівельна та збутова інфраструктура;
- брак інформаційного і маркетингового забезпечення;
- висока собівартість продукції;
- низький рівень якості продукції та селекційної роботи;
- невисока рентабельність овочівництва;
- незначна інвестиційна привабливість галузі.

Для дослідження цих проблем у Черкаській області перш за все слід провести аналіз сировинної бази виробництва, адже вирощування овочів на сільськогосподарських підприємствах області за нинішніх економічних умов зводиться до виробництва обмеженої кількості найприбутковіших товарних плодоовочевих культур для продажу

переробним підприємствам і трейдерам, що пояснюється виробничими потужностями підприємств та їх спеціалізацією, яка історично склалася в цій зоні. В усіх районах області господарства вирощують капусту, моркву, цибулю та інші овочі, які входять до повсякденного набору і користуються попитом на споживчому ринку.

Питома вага Черкащини в загальному виробництві овочів в Україні у 2010 р. становила 4%, що є досить скромним показником, враховуючи вже відзначені у статті сприятливі природні умови [3]. Під вирощування овочів в області в той самий період було використано 3,6% площ. Динаміка посівних площ овочів відкритого ґрунту продемонстрована на *рис. 1*.

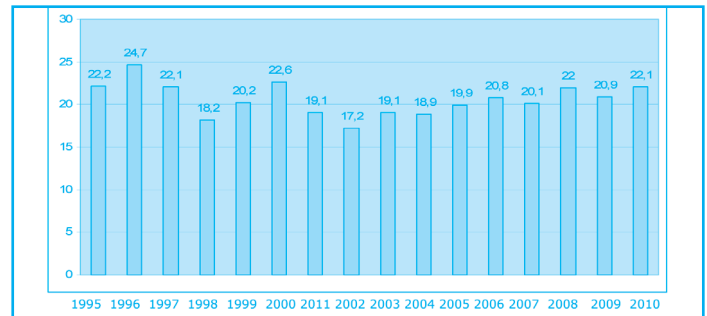

Рис. 1. Динаміка посівних площ овочів відкритого ґрунту Черкаської області за період 1995–2010 рр. (тис. га)

Джерело: [4]

Як бачимо, за останні 16 років істотних змін у площах під вирощування овочевих культур не сталося, коливання відбувалося в межах 17,2–24,7 тис. га. При цьому перший та останній роки дослідження практично тотожні. Тож можна висновувати, що сировинна база плодоовочевої консервної галузі тривалий час не зазнавала структурних змін.

Динаміку виробництва овочів, а також плодів і ягід за цей самий період представлено на *рис. 2*.

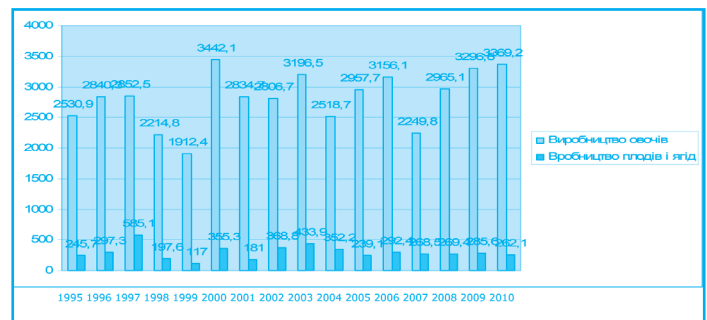

Рис. 2. Динаміка вирощування овочів, плодів і ягід у Черкаській області за період 1995–2010 рр. (тис. ц)

Джерело: [9]

Дані, наведені на *рис. 2*, наочно демонструють істотну амплітуду коливання виробництва сировини для плодоовочевої консервної галузі. Водночас, спостерігається тісний зв'язок між динамікою площі і обсягами вирощування плодоовочевої продукції в усі роки досліджуваного періоду, окрім 2004-го та 2007-го, де він доволі несуттєвий. У 2009 р. при зменшенні площ було досягнуто зростання обсягів вирощування плодоовочевої продукції.

Фактором, що мів вплинути на виявлену відсутність тісно детермінованого зв'язку між дослідженими показниками, є урожайність, динаміку якої наведено в *табл. 1*.

Проведений у *табл. 1* аналіз підтверджує різницю в коливанні між площами та обсягами вирощування плодоовочевої продукції. Несуттєвий зв'язок у 2004-му та 2007-му роках, а також невідповідність площі і врожаю у 2009 році пояснюється головним чином коливанням урожайності. За останні 16 років урожайність овочевих культур (із зазначеними коливаннями по роках) склала у середньому 139,8

ц/га, що вдвічі нижче потенційних виробничих можливостей культур. Отже, у цей період відзначалася низька інтенсифікація виробництва плодоовочевих культур.

Впливовим чинником ефективності переробної галузі плодоовочевої продукції є ціна реалізації овочів сільськогосподарськими підприємствами. У *табл. 2* представлено аналіз динаміки середніх цін реалізації овочів виробниками Черкаської області.

За досліджуваний період динаміка середніх цін реалізації овочів у виробників мала велику амплітуду. У 1998-му

Таблиця 1
Динаміка урожайності овочів, плодів і ягід у Черкаській області за період 1995-2010 рр.
(ц з 1 га площі)

Період	Овочі	Темпи приросту ланцюгові, %	Плоди та ягоди	Темпи приросту ланцюгові, %
1995	115	-	8,5	-
1996	116	0,9	10,5	23,5
1997	135	16,3	21,2	101,9
1998	124	-8,2	14,8	-30,2
1999	98	-21,0	9,1	-38,5
2000	156	59,2	29,5	224,2
2001	151	-3,2	12,2	-58,6
2002	165	9,3	33,7	176,2
2003	171	3,6	43,2	28,2
2004	135	-21,1	46,8	8,3
2005	149	10,4	33,9	-27,6
2006	153	2,7	46,0	35,7
2007	115	-24,8	44,9	-2,4
2008	135	17,4	44,5	-0,9
2009	157	16,3	47,3	6,3
2010	161	2,6	48,2	1,9

Джерело: [4]

Таблиця 2
Динаміка середніх цін реалізації сільськогосподарської продукції виробниками Черкаської області за період 1996-2010 рр.
(грн. за т)

Період (рік)	Ціна (грн. за т)	Темп приросту, %
1996	388,2	-
1997	537,0	38,4
1998	471,4	-12,2
1999	662,5	40,5
2000	778,3	17,8
2001	1114,9	43,3
2002	1271,2	14,0
2003	1844,3	45,1
2004	2396,1	29,9
2005	3161,9	32,0
2006	2557,4	-19,1
2007	3200,2	25,1
2008	3549,4	10,9
2009	4052,2	11,2
2010	6108,2	50,7

Джерело: [2]

та 2006-му роках навіть відбулося помітне зниження цін. Проте їх середньорічний приріст за період становив 21,8%, що перевищує середній рівень інфляції. Така ситуація призводить до постійного непропорційного підвищення собівартості плодоовочевої консервної продукції і, відповідно, не сприяє зростанню її конкурентоспроможності.

Таблиця 3
Структура джерел фінансування інноваційної діяльності підприємств Черкаської області за період 2007-2009 рр.

Період (рік)	Власні (%)	Державний бюджет (%)	Іноземний інвестор (%)	Інші джерела (%)
2007	75,1	0,7	-	24,3
2008	94,5	4,5	-	1,0
2009	98,9	1,1	-	-

Джерело: [5]

Окрім сировинної бази, відчутний негативний вплив на собівартість плодоовочевої консервної продукції справляє рівень придатності основних засобів переробних підприємств та новизна застосовуваних технологій. Ступінь зносу основних засобів переробних підприємств станом на 2009 рік становить 77,5%, що є найгіршим показником серед інших галузей області [5]. Цим фактом, а також недостатньою інвестиційною привабливістю галузі обумовлена надзвичайно низька інноваційна активність переробних підприємств плодоовочевої консервної продукції. Загалом на підприємствах Черкащини за період 2000–2010 рр. питома вага підприємств, що впроваджували інновації, навіть скоротилася – від 12,8% до 10,9%, істотно зменшилася кількість інноваційних видів продукції – від 301 до 41, частка реалізованої інноваційної продукції в обсязі промислової зросла від 6,7% до 7,1% [2; 5]. Позитивним показником інноваційної активності підприємства області залишається тільки кількість упроваджених нових технологічних процесів.

Найголовнішою причиною низької інноваційної активності плодоовочевих консервних підприємств Черкащини залишається недостатнє інвестиційне забезпечення. Останніми роками основним джерелом фінансування інноваційної діяльності підприємств в області є власні ресурси (див. *табл. 3*).

Наведені в *табл. 3* розрахунки підтверджують, що частка фінансування інноваційної діяльності підприємств області власними коштами у 2007–2009 рр. значно зросла, фактично перетворившись на кінець періоду в єдине джерело. Цей факт підтверджує непривабливість галузі для інших інвесторів та неувагу до неї з боку держави.

Серед інвестиційних проектів, що заплановані до реалізації на Черкащині під державні гарантії, тільки один стосується досліджуваної галузі. Проектом передбачається модернізація плодоконсервного заводу в м. Корсунь-Шевченківському. Загальний обсяг інвестицій планується в обсязі \$400 тис. із терміном окупності 5 років. Такий обсяг інвестицій украї недостатній для модернізації галузі.

Тим часом загальний обсяг інвестицій в основний капітал у регіоні за період світової фінансово-економічної кризи істотно знизився – від 94,4% до попереднього у 2008 році до 52,8% – у 2009 році.

Водночас, саме в переробну галузь спрямовується найбільша питома вага інвестицій в основний капітал у регіоні за 2010 рік. Вона становить 30%, що залишається найвищим показником серед інших галузей.

Висновки і перспективи подальших досліджень.

Таким чином, на основі проведеного аналізу можна зробити узагальнення та окреслити сучасний стан і проблеми переробної галузі плодоовочевої продукції на Черкащині:

- у сільськогосподарських підприємствах області в нинішніх економічних умовах виробляється обмежена кількість найприбутковіших товарних плодоовочевих культур для продажу переробним підприємствам і трейдерам, що пояснюється недостатніми виробничими потужностями підприємств та їх спеціалізацією, яка історично склалася у цій зоні;
- за останні 16 років помітних змін у площах під вирощування овочевих культур не відбувалося: коливання знаходилося в межах 17,2–24,7 тис. га. При цьому перший і останній роки дослідження практично тотожні. Сировинна база плодоовочевої консервної галузі тривалий час структурно не змінювалася;
- суттєвішою була амплітуда коливання виробництва сировини для плодоовочевої консервної галузі. Проте спостерігається тісний зв'язок між динамікою площ і обсягами вирощування плодоовочевої продукції майже в усі роки досліджуваного періоду;

• за останні 16 років урожайність овочевих культур склала в середньому 139,8 ц/га, що вдвічі

нижче потенційних виробничих можливостей культур. Це свідчить про низьку інтенсифікацію виробництва плодоовочевих культур, унаслідок чого галузь переробки постійно відчувала дефіцит сировини;

- динаміка середніх цін реалізації овочів у виробників мала велику амплітуду. У 1998-му та 2006-му роках навіть відбулося помітне зниження цін. Проте середньорічний їх приріст за період становив 21,8%, що перевищує середній рівень інфляції. Це призводить до постійного непропорційного зростання собівартості плодоовочевої консервної продукції та не сприяє зростанню її конкурентоспроможності;
- значний негативний вплив на собівартість плодоовочевої консервної продукції має рівень придатності основних засобів переробних підприємств та новизна застосовуваних технологій;
- інноваційна активність переробних підприємств плодоовочевої консервної продукції є надзвичайно низькою. На підприємствах Черкащини за період 2000–2010 рр. питома вага підприємств, що впроваджували інновації, знизилася, суттєво зменшилася кількість інноваційних видів продукції;
- частка фінансування інноваційної діяльності підприємств області власними коштами за період 2007–2009 рр. суттєво зросла і в останньому році вже залишається фактично єдиним джерелом, що свідчить про непривабливість галузі для інших інвесторів та неухвалу до неї держави.

Допомогти у розв'язанні означених проблем плодоовочевої консервної галузі може запровадження інтегрованих формувань в агропромислового комплексу, що матимуть як економічне, так і соціальне значення. Застосування нових форм та напрямів розвитку інтеграційних формувань в АПК Черкаської області – це важливий організаційно-економічний фактор, здатний компенсувати значною мірою дефіцит сировини, високу собівартість виробництва, брак інвестиційних ресурсів для модернізації виробництва плодоовочевих консервів на інноваційних засадах і відсут-

ність державної підтримки переробної промисловості та сільських товаровиробників.

Пріоритетним стає розвиток інтеграції на основі формування замкнених циклів із вирощування овочів, їх переробки і реалізації консервованої продукції, який є одним із найважливіших напрямів організаційно-правової системи господарювання ринкового типу. Нові форми організації агропромислового виробництва – агрохолдинги, компанії, акціонерні товариства (відкриті та з обмеженою відповідальністю) – мають значні переваги: досягається органічне поєднання виробництва сільськогосподарської сировини та її переробки в одній організаційно-виробничій структурі під єдиним управлінням; відбувається максимально ефективно і раціонально використання природних та земельних ресурсів, технічних і технологічних інновацій; сучасна виробнича діяльність базується на професійному досвіді та новітніх досягненнях науки і техніки; гарантованим стає обсяг поставок сировини та висока завантаженість виробничих потужностей переробних підприємств.

Література

1. Рябенко Г. М. Теоретичні засади забезпечення конкурентоспроможності овочеконсервного підкомплексу АПК у ринкових умовах / Г. М. Рябенко // Економіка: проблеми теорії та практики. Збірник наукових праць. Випуск 233. – Том 5. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2007. – С. 1258–1263.
2. Регіональний розвиток Черкаської області за 2008 рік. Статистичний збірник. – Черкаси, 2009.
3. Статистична інформація. Виробництво основних видів промислової продукції за 2003–2009 рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.stat.cherkassy.ua/?p=stat_inform
4. Статистична інформація. Сільське господарство. Рослинництво 1995–2009 рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.stat.cherkassy.ua/?p=stat_inform
5. Статистична інформація. Інвестиції та будівельна діяльність. Наука та інновації [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ck.ukrstat.gov.ua/?p=stat_inform

Стаття надійшла до редакції 30 жовтня 2011 року

Щодо публікації наукових статей у фаховому журналі «Економічний часопис-XXI»

Шановні колеги!

Фаховий журнал «Економічний часопис-XXI» – визнане в Україні та за кордоном науково-аналітичне видання, засноване у 1996 році. Засновниками журналу «Економічний часопис-XXI» є Інститут суспільної трансформації (директор – проф. О. І. Соскін) та Інститут світової економіки і міжнародних відносин НАН України (директор – академік НАН України Ю. М. Пахомов).

Науковий журнал «Економічний часопис-XXI» внесено до переліку фахових видань з економічних та політичних наук і національної безпеки (Постанова Президії ВАК України №1–05/3 від 14.04.2010 р.).

Пропонуємо науковцям, викладачам, аспірантам, докторантам публікувати свої оригінальні наукові статті та результати дисертаційних досліджень у науковому журналі «Економічний часопис-XXI».

Вимоги до наукових статей викладені в Інтернеті за лінком: <http://soskin.info/ea/avtory.html>